

Den Norske Israelsmisjon og Det Mosaiske Trossamfunn

Motstridende formål, gjensidige sympatier?

Hans Morten Haugen
Professor i internasjonal diakoni,
VID vitenskapelige høgskole
hans.morten.haugen@vid.no

Abstract: The Norwegian Church Ministry to Israel (NCMI, est. 1844) was one of the first organisations devoted to working with Jews. In the first 100 years NCMI primarily worked with Jews in Hungary and Romania. Today the work is focused on Jews living in Israel. By tracing the history of NCMI there are strong impulses of philo-judaism and spiritual restorationism of Israel, but examples of anti-judaism, anti-Semittism and physical restorationism of Israel are also seen. The article argues that allo-semittism – seeing Jews as others – can also be a relevant lense through with the work can be understood historically, but equally important is how to make friends with Jews. The article finds that the personalrelationships, the cooperation in the humanitarian organisation Help Jews Home, as well as overlapping positions on fighting anti-judaism and anti-semittism, and standing with the modern state of Israel, explain the mutual sympathies between NCMI and the Jewish Community of Oslo. There are, however, strong and irreconcilable disagreements regarding missionary activities, undertaken by Christians or Messianic Jews.

Keywords: allo-semitism – Help Jews Home – Norwegian Church Aid – Norwegian church struggle during WW2 – physical restorationism – spiritual restorationism – two covenant theology.

Sammendrag: Den Norske Israelsmisjon (DNI, stiftet 1844) var en av de første organisasjonene etablert for å arbeide blant jøder. I de første 100 årene arbeidet DNI først og fremst blant jøder i Ungarn og Romania. I dag er arbeidet rettet mot jøder som bor i Israel. Ved å spore historien til DNI finner vi både impulser av filojudaisme og åndelig restorasjonisme (omvendelse), men også anti-judaisme, antisemittisme og

fysisk restorasjonisme (tilbakevending). Artikkelen argumenterer for at allo-semittisme – å betrakte jøder som «den andre» – kan være et relevant perspektiv for å forstå DNI historisk sett, men like viktig er å fremme vennskap med jøder. Artikkelen finner at de personlige relasjonene, samarbeidet i den humanitære organisasjonen Hjelp Jødene Hjem, overlappende holdninger til bekjempelse av anti-judaisme og antisemittisme, og det å stå sammen med den moderne stat Israel, forklarer den gjensidige sympatien mellom DNI og Det Mosaiske Trossamfunn i Oslo. Det er imidlertid sterk uenighet om misjonsaktiviteter, utført av kristne eller messianske jøder.

Søkeord: allo-semittisme – fysisk restorasjonisme – Hjelp Jødene Hjem – Kirkens Nødhjelp – kirkekampen i Norge – topaktsteologi – åndelig restorasjonisme

Introduksjon

Den Norske Israelsmisjon (DNI) startet i 1844 under navnet Stavanger Forening af Israels venner. Arbeidet ble videreført av Committeeen for Jødemissionen i Christiania i 1861 – som også overtok ansvaret for *Missions-Blad for Israel* fra 1864, og dagens navn ble vedtatt på et møte i Kristiania i 1918, hvor organisasjonen ble landsdekkende.¹ Vi ser at også begrepet jødemisjon ble brukt. Israelsmisjon har imidlertid vært den sentrale betegnelsen for å beskrive det spesielle misjonsoppdraget som handler om å gi det kristne evangeliet tilbake til det folk som brakte verden evangeliet, men hvor det store flertallet av jøder ikke så Jesus som den lovede Messias.

Formålsparagrafen som ble vedtatt i 1918 sier (utdrag): «dels blant de kristne at vække kjærlighet til Israel og missionen blant dette folk, dels at virke for evangeliets forkyndelse blandt selve Israel.»² Vi ser at det er en klassisk forkynnelsesforståelse som ligger til grunn. I dagens formålsbestemmelse angis først tre punkter: vekke til ansvar for jødene, forkynne evangeliet for dem og vise dem kristen kjærlighet, og til slutt heter det: «Vi vil i ord og handling arbeide for fred og forsoning mellom mennesker både i vårt arbeid i Norge og i andre land, og særlig i møte mellom jøder og palestinere.»³ Dette siste er i særlig grad ivaretatt i dag gjennom et samarbeid med organisasjonen Musalaha (arabisk for forsoning), som har initiert og bidratt til programmet Bridgebuilders. Punktet om kristen kjærlighet handler om diakoni, eksemplvis Ebenezerhjemmet i Haifa, et tilbud til messianske jøder og kristne arabere (palestinere i staten Israel omtales offisielt som arabere, en betegnelse de også bruker selv).

DNI etablerte seg i den nyopprettede staten Israel formelt i 1950. DNI sin første representant ble leder av Bibelselskapets arbeid og fikk en sentral relasjon til Det

1. Oskar Skarsaune, *Israels Venner. Norsk arbeid for Israelsmisjonen 1844-1930* (Oslo: Luther, 1994), 94, 213.

2. Skarsaune, *Israels Venner*, 213.

3. Den Norske Israelsmisjon, «Visjon og formål», (<https://www.israelsmisjonen.no/om-oss/organisasjon/visjon>, udatert). Merk at de første punktene er § 1 i DNI sine Grunnregler, siste gang vedtatt i 2014.

Lutherske Verdensforbund (LVF).⁴ Etter at LVF ble tilgodesett som eier av noen av de tidligere tyske kirkeeiendommene i staten Israel – etter at de fleste ble konfiskert av staten Israel som del av erstatningsoppgjøret etter den andre verdenskrig – fikk DNI bruksrett til LVF sine eiendommer i Jaffa og Haifa.⁵ En periode var også DNI deltaker på partnernøtene til Den lutherske kirken (ELCJHL), men fra midten av 1990-tallet var det Mellomkirkelig råd for Den norske kirke som deltok på disse møtene, parallelt med at Midt-Østen ble viktigere for Den norske kirke.

Kontakten med Det Mosaiske Trossamfunn (DMT; ortodoks menighet etablert i 1892) startet etter at Michael Melchior ble rabbiner i Oslo tidlig på 1980-tallet. Samarbeidet er særlig knyttet til den humanitære aksjonen Hjelp Jødene Hjem (HJH), som ble startet i 1990.⁶ En støtteerklæring fra Bispemøtet i Den norske kirke til HJHs formål var viktig i starten av HJHs arbeid, og DNI og DMT har alltid vært representert i HJHs styre. HJH leier nå kontorer av DNI. DMT i Oslo har lenge hatt bånd til det jødiske miljøet i København. Jeg kjenner ikke til hvor mye samarbeid det har vært mellom DNI i Trøndelag og den betydelige mindre DMT-menigheten i Trondheim, som har hatt tettere bånd mot menigheten i Stockholm, og ikke har en tilsvarende ortodoks profil. Det er DMT i Oslo som inkluderes i det videre.

Denne korte gjennomgangen viser en organisasjon som har blitt formet av impulser fra det lavkirkelige, statskirkelige og interreligiøse. Videre ser vi at navnet som ble valgt, med vekt på Israel, handler om den positive benevnelsen på det jødiske folk, og ikke har noe med staten Israel å gjøre. Vi skal imidlertid komme tilbake til at betegnelsen Israel brukes uten at det er helt klart hva det siktes til. For å kunne besvare hva som kan forklare at to organisasjoner med så tilsynelatende motstridende formål likevel har oppnådd å utvikle såpass sterke gjensidige sympatier vil det være relevant å se på både den eldre og den nyere historien, og endringer hos kirkelige aktører i synet på staten Israels politikk.

Forankringen av DNI i relevante idéstrømmer i det 19. århundre er viktig å få større innsikt i. Jeg vil deretter drøfte hvordan også DNIs ledelse både presenterte stereotype og fordomsfulle forestillinger om jødene i de mørke tiårene i det 20. århundre. Deretter vil se på DNIs holdning til etableringen staten Israel. Jeg drøfter deretter hva som forklarer det nye og mer omfattende samarbeidet, med vekt på personlige relasjoner mellom DNI- og DMT-ledelsen, filosemittisme uttrykt som støtte til staten Israel, inkludert avstandstaken til budskap og symbolbruk hos kirkeaktører som har kritisert staten Israels politikk, før jeg viser de fortsatte uenighetene som finnes. Artikkelen gir altså mest innsikt i DNIs historie, og DMT trekkes inn for å forstå

4. Magne Solheim, *Nybrott: 27 år i Israel – eit attersyn* (Oslo: Den Norske Israelmisjon og Luther forlag, 1986), 223ff. DNIs historie omtaler Solheim som «representant» for LVF; <https://www.israelmisjonen.no/om-oss/organisasjon/historie>, men det stemmer ikke med LVFs egen oversikt; se The Lutheran World Federation Department for World Service Jerusalem Program, *A Heritage of Service 1948–2010*, 66; (https://jerusalem.lutheranworld.org/sites/default/files/documents/AHeritageOfService_LWFJubilee.pdf, 2010)
5. Solheim, *Nybrott*, 65; omtalt som å «vera til useieleg stor hjelp for oss.»
6. Anne Sender, *Vår jødiske reise* (Oslo: Cappelen, 2013), 66-67; se også 77-78 for en beskrivelse av at HJH-samarbeidet var instrumentell for det positive bidraget fra Dnk til DMTs 100-årsfeiring i 1992.

relasjonene som oppsto først på 1980-tallet. Problemstillingen for artikkelen er: I lys av Den Norske Israelmisjons (DNI) historie, formål og praksis – som av sentrale jøder i Det Mosaiske Trossamfunn (DMT) forstås å undergrave det distinkt jødiske – hva forklarer relasjonene mellom DNI og DMT?

Den filosemittiske impuls – og den farlige endetidsspekulasjonen

Mange ulike strømninger, både i England, Nederland og Tyskland, er med på å forklare den markant økte interessen for misjon generelt og israelmisjon spesielt i begynnelsen av det 19. århundre. Fornyingsbevegelser knyttet til puritanisme i England, radikale reformerte i Nederland og pietisme i Tyskland pekte alle ut en ny vei og et oppgjør med den skammelige og tragiske kirkelige anti-judaismen, ved å vektlegge filosemittisme, som innebærer respekt for og et ønske om styrke det jødiske folket, og som fra det 17. århundre ofte ble uttrykt som restorasjonisme.⁷

Ifølge disse skulle jødene oppleve to «restorasjoner» eller gjenopprettinger, en fysisk og en åndelig. Den fysiske handler om at jødene skulle komme til «det lovede land». Kristne restorasjonister, som den britiske ambassadepresten i Wien, William Hechler (1845-1931), var avgjørende inspirasjonskilder for den jødiske sionismen, og Hechler var en av de få ikke-jødiske deltakerne på den første sionistkongressen i Basel i 1897. I sin tale uttalte Theodor Herzl: «We welcome the friendship of Christian Zionists». Dette er antakelig den første gang begrepet kristensionist ble brukt offentlig; Herzl brukte begrepet i dagboken året før.⁸

Hechler var også inspirert av dispensasjonalismen, som handler om Guds ulike frelsesveier for kirken og for Israel. Dispensasjonalismen ble initiert av John Nelson Darby og Plymouth-brødrene, men ble systematisert gjennom *Scofield Reference Bible*, utgitt på anerkjente Oxford University Press i 1909.⁹ Dispensasjonalismen er endetidsfokusert, som dette utsagnet illustrerer: «Gud nok dømmer frafallet på dramatisk vis med kriger og landflyktighet, men *en rest skal bli tilbake.*»¹⁰ Begrepene «Gud ... dømmer», «kriger» og «*en rest ... tilbake*» er typiske for endetidsspekulasjoner som kan være farlige, fordi slike forståelser kan brukes til å legitimere både krig og omfattende fordrivelser med at dette er Guds vilje og plan. Å se staten Israel som å innvarsle endetiden er nokså vanlig i norske frikirkelige miljøer,¹¹ men oppmerksomheten er primært på det å se staten Israel som en oppfylling av løftene.

DNI står definitivt som viderefører av linjen om åndelig gjenopprettelse. Sionistkongressen i 1897 ble omtalt i Misjonsblad for Israel, med forundring over

7. Hans Morten Haugen, «Christian Zionism: How to understand, assess and challenge?» i: *Mending the World? Possibilities and Obstacles for Religion, Church, and Theology*, redigert av Kristina Helgesson Kjellin og Niclas Blåder (red), Church of Sweden Research Series 14 (Eugene: Pickwick, 2017), 241-265, 243-244.
8. Paul R. Wilkinson, *Understanding Christian Zionism. Israel's Place in the Purposes of God* (Bene: The Berean Call, 2013), 15.
9. Haugen, «Christian Zionism», 246.
10. Odd Sverre Hove, *Det moderne Israel som politisk og teologisk utfordring* (utheving i original); (<http://www.fbb.no/artikkel/det-moderne-israel-som-politisk-og-teologisk-utfordring>, 2006).
11. Hans Morten Haugen, «Mellom landløfter, nestekjærlighet og folkerett. Norske kirkelederes syn på Israel i et bibelsk perspektiv og et samtidsperspektiv» i: *Kirke og Kultur*, 118 nr. 2 (2014), 135-155, 145.

«fraværet av enhver religiøs tanke.»¹² En form for fysisk gjenopprettelse av en jødisk stat kommer til uttrykk hos daværende styreleder i DNI, Christian Ihlen (styreleder 1918-1948, redaktør av Misjonsblad for Israel 1908-1956) i foredrag holdt under DNI-landsmøtet i 1933: «Således spiller Israel, dets omvendelse og dets tilbakevenden til dets land en vesentlig rolle også i N.T.'s fremtidssyn».¹³ Vi ser at det er lagt vekt på omvendelse («åndelig gjenopprettelse») før tilbakevending («fysisk gjenopprettelse»). Ihlen sier også at han forstår profetiene som at omvendelsen av jødene skal skje i landflyktighet, og «så skal paktsguden plutselig komme og bære dem som på ørnevinger op til dets land.»¹⁴ Ihlen er åpen for hvordan profetiene skal utfolde seg, og bruker «dets land» uten forståelse for hvem som den gangen hovedsakelig bebodde dette landet. En slik begrepsbruk innebærer ikke at Ihlen kan omtales som kristen-sionistisk eller «bibelsk sionistisk».¹⁵ Jeg vil reservere dette begrepet til dem som mener det er galt – og innebærer å sette seg opp mot Guds vilje – å støtte det å «dele landet», altså hele området mellom Jordandalen og Middelhavet, og dette hadde ikke Ihlen synspunkter på, slik jeg ser det. Jeg skiller da mellom kristen-sionist og det å være både kristen og sionist, som omfatter langt flere personer som på ulike grunnlag støtter staten Israel. Ut fra dette kan Ihlen, også før staten Israels opprettelse, omtales som sionist.

Imidlertid må det understrekes at DNI ikke var preget av den tenkingen som den filosemittiske britiske politikeren, Anthony Ashley-Cooper (1801-1885) sto for. Han er mer kjent som Lord Shaftesbury, og ledet verdens eldste misjonsselskap for israelsmisjon, London Society for Promoting Christianity Amongst the Jews i 47 år (1848-1885; etableringen skjedde i 1809, og navnet er nå Church's Ministry Among Jewish People (CMJ)). Han argumenterte mot den såkalte Emancipation Bill, som ville ha fjernet restriksjonene på jødene sine fulle deltakelse i det politiske og kulturelle livet i Storbritannia.¹⁶ Denne motstanden hos Lord Shaftesbury skyldes mest sannsynlig at en bedre integrering i Storbritannia ville redusere motivasjonen for britiske jøder å reise til området mellom Jordanelven og Middelhavet. Dette området var for Lord Shaftesbury og hans samtidige var kjent som Palestina, men kristensionister og kristne sionister i dag omtaler dette området ofte som «det lovede land».

Jeg mener at Israelmisjonen derfor kan plasseres i tradisjonen med filosemittisme eller filojudaisme,¹⁷ og var klart inspirert av restorasjonismen. DNI hadde også lite

12. Gjengitt i Skarsaune, *Israels Venner*, 216.

13. Christian Ihlen, «Jødefolket i fremtidsprofetiens lys» i: *Det evige folk*, redigert av Christian Ihlen (Oslo: Den Norske Israelmisjon, 1934), 7-17, 12-13.

14. Ihlen, «Jødefolket», 16.

15. Se Hans Morten Haugen, «Hvordan ser kristensionister på jødernes frelse?» i: *Norsk Tidsskrift for Misjonsvitenskap* 66, nr. 2 (2012), 89-110, som gjennomgår Ordet og Israel, Internasjonale Kristne Ambassade Jerusalem (IKAJ) og Karmel-instituttet, og særlig IKAJ har de siste årene startet å bruke bibelsk sionisme, for å få større lydhørhet hos jødiske representanter.

16. Rosemary Radford Ruether, «Christian Zionism and Mainline Western Christian Churches» i: *Comprehending Christian Zionism. Perspectives in Comparison*, redigert av Göran Gunner og Robert O. Smith (Minneapolis: Fortress Press, 2014), 179-190, 181-182.

17. For begrepet filojudaisme, se Karl Egil Johansen, «Fordomar og fiendskap – samkjensle og solidaritet. Jødene og Israel i norsk kristenliv» i: *Historisk tidsskrift* 83, nr. 3 (2004), 345-384, 346.

problematisering av en religiøst forankret sionisme, men langt større problematisering av en helt sekulært forankret sionisme.

De mørkeste årene

På det samme DNI-landsmøtet hvor Ihlen holdt sitt foredrag, var det et annet foredrag av sogneprest Gabriel Skagestad (1879-1952; biskop i Stavanger 1940-1949). Han oppfordret til å «være på vakt mot det jødiske vesen», og der jødene ble påstått å spille en stor rolle i dagens «samfundsopløsende bevegelser, i de voldsomme angrep på alle nedarvede livsverdier»¹⁸ Slike utsagn kan ikke bare unnskyldes som produkt av sin samtid. Det er vanskelig å vite hvor representativt synet var, men det faktum at foredragene ble trykket i en DNI-publikasjon det påfølgende året, med et kort forord om at de «utgis efter oppfordring av israelsmisjonsvennene» viser at det ikke kom noen tydelig motstand mot denne tenkemåten. Denne uttrykker dyp mistillit til jødene og en sterk opplevelse av motsetning mellom kristne og jøder, med en kopling mellom jøder og bolsjeviker. Samtidig erkjente Skagestad at jødefolket rommet «krefter ... til å tjene de høieste kulturelle og religiøse formål.»¹⁹

Det samme landsmøtet vedtok en uttalelse som på den ene siden ikke ville bestride at tyske myndigheter kunne treffe «visse politiske forholdsregler overfor jødene», men som samtidig gikk klart i rette med «det prinsipielle rasehat og den mangel på hensynsfullhet ... som ... gjør seg gjeldende».²⁰ Ingen andre norske kristne organisasjoner var så tidlig ute med å kritisere det nye tyske regimet, men vi ser også en indirekte støtte til en særskilt behandling av jødene.

Det rasistiske og antisemittiske tankegodset som nazismen kunne hente næring fra var også uttrykt av andre sentrale personer innenfor DNI. Gisle Johnson (1876-1946; nevø til sin mer kjente navnebror) var DNI-utsending til Romania og Ungarn fra 1902, og uttrykte både rasisme og anti-semittisme i to artikler i *Kirke og Kultur* i 1923 og 1933.²¹ Hans biografi, skrevet av tidligere generalsekretær i DNI (1967-1981), László G. Terray, avviser at han var antisemitt,²² men hans skrifter gir ikke grunnlag for en så bastant avvising, selv om Johnson også advarte mot anti-semittisme.²³ Mens antijudaismen kan føres tilbake til de første kristne, og særlig kommer til uttrykk i evangeliet etter Johannes, knyttes antisemittismen til framveksten av den moderne rasismen, fra andre halvdel av det 19. århundre.

18. Gabriel Skagestad, «Israel og den kristne menighet» i: *Det evige folk*, redigert av Christian Ihlen (Oslo: Den Norske Israelsmisjon, 1934), 18-31, 29-30.

19. Skagestad, «Israel og den kristne menighet», 29.

20. *Lutherske Kirketidende* (1933) 70, 421.

21. Gisle Johnson, «Fra jødernes verden. II. Jødisk magtlyst og magtutfoldelse», *Kirke og Kultur* 30 (1923), 313-323; Gisle Johnson, «Rasespørsmålet», *Kirke og Kultur* 40 nr. 3 (1933), 129-139.

22. László G. Terray, *Et liv i grenseland. Gisle Johnson (1876-1946). Et liv for Israel i Romania og Ungarn* (Oslo: Lunde forlag, 1984); se også László G. Terray, «Han elsket jødene» i: *Den Norske Israelsmisjon 125 år: Den Norske Israelsmisjons historie, bind I*, redigert av László G. Terray og Øystein Østenstad (Oslo: Den Norske Israelsmisjon og Nomi forlag, 1969), 80-89.

23. Skarsaune, *Israels Venner*, 218.

En annen tilnærming er å forstå jødene som de markant «andre», og undersøke om dette synet er dominerende i DNI. En vurdering av sentrale personer i tysk israelsmisjon finner at begrepet allosemittisme – opprinnelig introdusert av Zygmunt Bauman, og der allos er gresk for andre²⁴ – er relevant for å forstå hvordan filosemittisme og anti-semittisme kan uttrykkes av de samme personene.²⁵ Jeg mener ikke at Gisle Johnson nødvendigvis er representativ for DNIs syn, men eksempelvis talene og uttalelsen på 1933-landsmøtet kan forklares med en slik «de andre»-tenkning. Som illustrasjon kan den siste talen på dette landsmøtet trekkes fram, som bruker betegnelsen «denne merkelige evige jøde, som vi har vandrende her».²⁶ Dette innebærer å kategorisere et helt folk med merkelapper som innebærer at de egentlig ikke hører til blant «oss». En slik forståelse av jødene som «de andre» er i det minste allosemittisk, og ved å kalle dem merkelige og vandrende gav Johnson næring til fordommer og stereotyper.

På den ene siden er det ikke urimelig at praktisering av en spesiell tilnærming overfor jøder kjennetegner DNI, som er opprettet nettopp fordi man med det *generelle* misjonsoppdraget som basis praktiserer en *spesiell* tilnærming i møte med jøder. På den andre siden er det opplagt at en kategorisering, der jøder ses på som «merkelige» og egentlig ikke tilhørende, er svært uheldig for å bygge inkluderende fellesskap. Jeg kommer tilbake til fellesskapstenkning i drøftingen av messianske jøder og tilhørighet til det jødiske folk under.

Før vi ser hvordan DNI reagerte på den grusomme behandlingen av jødene på 1930- og 1940-tallet, er det relevant å kjenne til den større konteksten med kirkelig motstand. I den mest inngående gjennomgangen av kirkemotstanden mot nasjonal-socialismen konkluderer Arne Hassing med at før 9. april 1940 var Den norske kirke «religion of the status quo», men den ble i løpet av krigsårene «a religion of resistance».²⁷ Kirkene i Norge utmerker seg i europeisk sammenheng – sammen med den reformerte kirken i Nederland – med å innta en så klar ikke-samarbeidslinje overfor okkupasjonsregimene.²⁸ Det er imidlertid relevant å peke på at Eivind Berggrav, som ledet kirkekampen, valgte å ikke ta med en bekymring for jødene i bekjennelseskraftet Kirkens Grunn;²⁹ grunnen er at Berggrav mente det ville svekke fronten mot

24. Zygmunt Bauman, «Allosemittism» i: *Modernity, Postmodernity and 'the Jew'*, redigert av Bryan Cheyette og Laura Marcus (Cambridge: Polity Press, 1998), 143.

25. Hilde B. Møller, «Den jødiske Jesus og spørsmålet om antisemittisme i tysk jødemisjon» i: *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap* 73, nr. 3-4 (2019), 40-49.

26. Bjarne Hexeberg, «Jøder og jødemisjon» i: *Det evige folk*, redigert av Christian Ihlen (Oslo: Den Norske Israelsmisjon, 1934), 32-52, 36; på s. 38 brukes betegnelsene radikal, rotløs og fremmed for å beskrive jøder. For en presentasjon av Hexeberg, se Skarsaune, *Israels Venner*, 213-215.

27. Arne Hassing, *Church Resistance to Nazism in Norway 1940–1945* (Seattle og London: University of Washington Press, 2014). For en kunnskapsoversikt som gir en positiv vurdering av kirkekampen, se Vegard Kvam, «Sivil motstand på kirke- og utdanningsfeltet under den tyske okkupasjonen av Norge 1940–1945. En kunnskapsoversikt», *Tidsskrift for samfunnsforskning* 69 nr. 4 (2018), 393-404, særlig 397-398; se også Torleiv Austad, «Sviktet kirken jødene under krigen?» i: *Dømmekraft i krise? Holdninger i kirken til jøder, teologi og NS under okkupasjonen*, redigert av Torleiv Austad, Ottar Berge og Jan Ove Ulstein (Trondheim: Akademika, 2012), 17-109; og Torleiv Austad, *Kirkelig motstand. Dokumenter fra den norske kirkekamp underokkupasjonen 1940-45 med innledning og kommentarer* (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2005).

28. Hassing, *Church Resistance*, 44-47 og 52; se også 248, som ikke unnlater å kritisere Berggravs agering de første månedene av krigen, der Berggrav hadde medieutspill som handlet om å forholde seg rolig, deltok i forhandlingene om etableringen av Administrasjonsrådet, og i forhandlingene om opprettelsen av Riksrådet, som var tenkt å erstatte Administrasjonsrådet.

29. Hassing, *Church Resistance*, 156, 208-209.

NS-regjeringen dersom man samtidig valgte å angripe den tyske okkupasjonsmakten for eksplisitt. DNI var med på alle fellesbrev som ble skrevet under kirkekampen, men det var Hallesby fra Indremisjonsselskapet og Hope fra daværende Norske Kinamisjonsforbund (nå NLM) som var de mest aktive fra lekmannsbevegelsen i kirkekampen.

DNI var den første kristne organisasjonen i Norge som ble gjenstand for sensur: Fra 15. juli 1941 var det forbudt å skrive om eller ha annonser for DNI, og fra 11. februar 1942 fikk organisasjonen ikke lenger utgi Misjonsblad for Israel, etter å ha omtalt misjonær i DNI, Isaac Feinstein, sin skjebne i Romania, etter at han døde under transport i en overfylt kuvogn.³⁰ Samtidig var det ikke noe forsøk på å overta DNI, slik Det Norske Misjonsselskap opplevde mot slutten av krigen.³¹ Disse to eksemplene viser at okkupasjonsregimet så på DNI som en viktig formidler av informasjon om jøder.

Jeg mener at det er feil å omtale DNI som antijudaistisk, slik professor i historie Karl Egil Johansen gjør,³² men Einar Kjørven har vist at både antijudaisme og antisemitisme kommer til uttrykk i Misjonsblad for Israel,³³ og jeg mener slike holdninger også kommer til uttrykk under Landsmøtet i 1933.³⁴ Antijudaismen uttrykker en større grad av antipati mot jøder enn det jeg mener DNI sto for, selv om enkeltutsagn om jøder fra DNI-ansatte opplagt er lite sympatiske. Fordømmende og stigmatiserende holdninger om jøder framkommer når jøder omtales som gruppe,³⁵ og jeg er enig med Austad i at eksempelvis Johnson bidro til å fremme antijudaistiske holdninger.³⁶ Allosemittisme er dekkende for å beskrive en holdning preget av å tenke systematisk om jøder som «den andre», kjennetegnet av alt fra fascinasjon til frykt. Selv om DNI ikke kan påstås å stå for det syn at jøder er uforanderlige, er det opplagt hva som hele tiden har vært DNIs løsning: Omvendelse til kristendommen. Som vi kommer tilbake til under, understreker DNI at dette kan skje uten å bryte med deres jødiske identitet.

Staten Israel

DNI har gjennom navnet blitt misforstått til å være mer opptatt av staten Israel enn hva realiteten er. Samtidig er det viktig å undersøke holdninger til staten Israel når man skal finne svar på hvorfor DNI og DMT har fått et godt forhold.

Den opprinnelige sionismens ønske om å appellere bredt illustreres i staten Israels uavhengighetserklæring fra 14. mai 1948. Den har ni henvisninger til FN eller FN-organer, men er også opptatt av å bygge en forbindelse tilbake til landområdet

30. Hassing, *Church Resistance*, 207.

31. Se Ottar Berge, «Skuffelser og svik» i: *Dømmekraft i krise? Holdninger i kirken til jøder, teologi og NS under okkupasjonen*, redigert av Torleiv Austad, Ottar Berge og Jan Ove Ulstein (Trondheim: Akademika, 2012), 187-265.

32. Johansen, «Fordomar og fiendskap», 350; den rasetenkningen som preget antisemittismen påvirket den religiøst forankrede antijudaismen.

33. Einar Kjørven, *Den norske Israelmisjons syn på jødene i tidsrommet 1918–1942* (upublisert Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo, 2004)

34. Særlig Hexeberg, «Jøder og jødemisjon» og Skagestad, «Israel og den kristne menighet».

35. Kjørven, *Den norske Israelmisjons syn*.

36. Austad, «Sviktet kirken jødene», 44.

som blant annet omtales som Israels land.³⁷ Sionismen har kommet i ulike uttrykk, og i dag har den religiøse sionismen skjøvet den sosialistisk-sekulære sionismen i bakgrunnen. I den religiøse sionismen spiller landteologi en viktig rolle.

I motsetning til andre organisasjoner for israelsmisjon etablerte DNI seg i den nyopprettede staten Israel i 1950 etter at Magne Solheim ankom i november 1949.³⁸ Også fra 1924-1928 hadde Arne Jonsen (1885-1969), som formelt var ansatt i Hjemmemisjonen, bodd i Jerusalem, men DNI brøt samarbeidet.³⁹ Jonsens arbeid omtales av Skarsaune som et «eksperiment».⁴⁰

Grunnen til at DNI etablerte arbeid i den nye staten, var i mindre grad et direkte svar på statsetableringen, og i større grad et svar på at misjonsarbeid overfor jøder i land som Ungarn og Romania ble vanskeliggjort etter kommunistenes maktovertakelse.⁴¹ Under den internasjonale Israelsmisjons-konferanse i Edinburgh i juni 1949 ble etablering av misjonsarbeid i den nye staten avvist med at «etter alt det jødene hadde opplevet i «det kristne Europa» ville det være nytteløst for kristne å komme med evangeliets fredsbudskap til jødene!»⁴² Det var visstnok kun Magne Solheim som sto for et annet syn; han hadde tidligere arbeidet i Romania, og reiste senere samme år for å bosette seg i Haifa. Jeg kommer tilbake til Solheims misjonssyn under.

Under generalsekretær Helge Aarflots periode (1981-1997) er det interessant å merke seg at begrepet Israel brukes bevisst tvetydig. Fortsatt brukes begrepet Israel som folk: «Vi ser fram til dagen da Israel tar imot Messias og blir et messiansk Israel»⁴³ eller ved utsagn som «alle Israels løfter og rettigheter».⁴⁴ Samtidig brukes begrepet Israel til stadighet om den moderne stat Israel, uten at det eksplisitt vises til *staten* Israel.⁴⁵ I samme tale – holdt under DNIs 150-årsjubileum – vises det til HJH, og Aarflot uttalte også at «vi må fornye noen av stifternes idealer når det gjelder Bibelens profetier.»⁴⁶

Det er ikke uten videre gitt hva denne fornyelsen konkret var tenkt å innebære, men den såkalte Prinsippklæringen fra 2004, skrevet av åtte anerkjente teologer

37. Staten Israel, *Declaration of Establishment of State of Israel, 14 May 1948* (<http://www.archives.gov.il/en/chapter/the-declaration-of-independence>, 1948)

38. Solheim, *Nybrott*, 35.

39. Skarsaune, *Israels Venner*, 220.

40. Skarsaune, *Israels Venner*, 233.

41. Nils Rosef, «Oppbrudd i Øst-Europa – Start i Israel» i: *Den Norske Israelsmisjon 125 år. Den Norske Israelsmisjons historie II (1944-1969)*, redigert av László G. Terray og Øystein Østenstad (Oslo: Den Norske Israelsmisjon og Nomi forlag, 1969), 110-122. Merk at Rosef var styreleder i DNI 1948-1969 (ikke generalsekretær som Einar Kjørven omtaler ham som; se Kjørven, *Den norske Israelsmisjons syn*).

42. Rosef, «Oppbrudd i Øst-Europa», 119.

43. Helge Aarflot (red.), «Framtid for Israel – visjon og virkelighet» i: *Framtid for Israel: Den norske israelsmisjons 150 års jubileum. Taler, bibeltimer og hilsener i jubileumsåret 1994* (Oslo: Sjalom, 1995), 24-29, 27.

44. Helge Aarflot, «Be om fred for Jerusalem» i: *Fred for Jerusalem: Historisk, religiøs og politisk bakgrunn*, redigert av Helge Aarflot (Oslo: Luther, 1996), 290-292, 290.

45. Aarflot (red.), «Framtid for Israel», 27-29, som bruker Israels framtid og framtidens Israel, og der det bare er begrepet «*hele* Israel» på s 27 som gir tolkningsnøkkelen; på s. 28 må «dagens virkelighet ... i Israel» forstås som staten Israel; merk at når tematikken er mer politisk er det lettere å se at det vises til staten Israel, selv om dette ikke skrives eksplisitt; se Aarflot, «Be om fred», 291.

46. Aarflot (red.), «Framtid for Israel», 28.

med arbeidssted på fem ulike teologiske utdanningsinstitusjoner,⁴⁷ må forstås som det fremste uttrykket for en slik fornyelse. Da denne ble vedtatt hadde Rolf Gunnar Heitmann vært generalsekretær i flere år. Det går for langt å gjøre rede for innholdet i Prinsipperklæringen, men den er et klart oppgjør med kristensionisme, ved å vektlegge: «I Det nye testamente får landløftet en utvidet betydning.»⁴⁸ Prinsipperklæringen kan altså ikke leses som en støtte til staten Israel eller en bibelsk landteologi.

Som ytterligere eksempel på Aarflots eksplisitte støtte til staten Israel kan hans sluttkapittel i boken *Fred for Jerusalem* tjene som illustrasjon. Han vil bekrefte Jerusalem som Israels hovedstad, ønsker en inkluderende holdning til palestinere som bor der, og ser fram til at «alle nasjoner flytter sine ambassader til Jerusalem», forutsatt fred og forsoning mellom partene.⁴⁹ Han innrømmer også muligheten for at Jerusalem kan være hovedstad for en eventuell framtidig palestinsk stat, men advarer avslutningsvis mot «en brutal deling».⁵⁰ Israels legitime sikkerhetsbehov understrekes også av Aarflot.

Et annet spørsmål er om DNIs motstand mot politiske budskap er uttrykk for en støtte til staten Israel. Mest interessant er DNIs svar på en Kirkens Nødhjelp-markering som koplet sammen bibelhistorien og den moderne stat Israel.

På Jernbanetorget i Oslo i desember 2005, i Kirkens Bymisjon-stallen som for anledningen huset Josef, Maria og Jesusbarnet, ble de tre vise menn hindret av et gjerde på sin reise mot stallen. Sterkest var kritikken fra DNI, der landsstyret vedtok uttalelsen Smakløs kirkelig Midtøsten-demonstrasjon som blant annet sa:

Vi finner det spesielt bekymringsfullt at bibelhistorien – i denne sammenheng juleevangeliet – blir benyttet i politisk agitasjon. Den kristne kirke har en 2000 år lang antijudaistisk historie å vise til ... I møte med en slik historisk arv kreves det derfor en ekstra stor grad av årvåkenhet, så man ikke kommer i skade for å spille på den kristne kirkes mest skammelige tradisjoner.⁵¹

DNIs styre tar ikke stilling til om man kan bruke Bibelen til politisk agitasjon generelt. Den aktuelle konteksten var separasjonsbarrieren, som hindrer bevegelsesfriheten og bidrar til å konfiskere palestinsk land, ved at den ikke følger den såkalte grønne linjen. Samtidig er det sammenfall i tid mellom barrieren og reduksjon i palestinske terrorangrep. Det DNIs styre synes å reagere på er bruk av Bibelen, her konkretisert ved Juleevangeliet, som opplagt har Jesus i sentrum, i politisk agitasjon mot staten Israel. Det er ikke gitt om landsstyret i DNI må leses slik at bruk av en historie fra Jesu liv i en markering mot staten Israel er det mest alvorlige, *fordi* dette gir assosiasjoner til antijudaisme. Ville en markering mot staten Israels politikk som tok utgangspunkt i

47. Israelsmisjonen, «Det jødiske folk, evangeliet og løftene. En prinsipperklæring om kirkens forhold til det jødiske folk og om dette folkets plass i Guds frelseshistorie», utarbeidet av Teologisk Nemd i Den Norske Israelsmisjon, 2004 (www.israelsmisjonen.no/_service/316/download/id/90/name/PRINSIPPERKL%C3%86RINGEN+febr+2004+A4.pdf, 2004)

48. Israelsmisjonen, «Det jødiske folk», 20.

49. Aarflot, «Be om fred», 291.

50. Aarflot, «Be om fred», 292.

51. *Dagen*, «Sterk kritikk av Kirkens Nødhjelp» (24. januar 2006).

en fortelling fra de fortellingene som er *felles* – Tanakh for jøder og GT for kristne – også være kritikkverdige, slik DNI ser det?

Utfyllende innsikt kan hentes fra Gunnar Haaland. Han er gitt anerkjennelse av DNI ved at hans fire utlegninger om Bibelens landløfter er tilgjengelige som teologiske ressurser på DNIs hjemmeside. Haaland har innvendinger mot markeringen ut fra distinksjonen mellom utenfra-kritikk og innenfra-kritikk.⁵² Konkret er han kritisk til å «iscenesette soldater fra et ikke-kristent land som representanter for Gudsfjendtlige krefter»,⁵³ noe som re-aktualiserer kristnes historiske negative forhold til jøder. Haaland understreker samtidig at det ikke er anti-jødisk å demonstrere mot staten Israel og den israelske hærens handlinger.

I lederen «Vi støtter Israel» i daværende *Misjonsblad for Israel* (nå *Først*) utdypet daværende generalsekretær Rolf Gunnar Heitmann kritikken, med å understreke at «de lutherske kirker har vært blant de mest tilbakeholdne når det gjelder å ta oppgjør med kirkens anti-judaistiske arv. Det registreres også i Israel.»⁵⁴ Flere kirkelige uttalelser som har beklaget lite empati og solidaritet med – og hjelp til – jøder har kommet etter 2006.⁵⁵

Jeg vil kort nevne et annet eksempel som ikke handler om staten Israel, men om israelere. Den kristne organisasjonen Hosting Israeli Travellers er en kristen organisasjon etablert på New Zealand i 2000, og i 2017 vedtok DNI å knytte seg til HIT og promotere HIT i Norge.⁵⁶ Ved å registrere seg som vert gir dette mulighet til å huse israelere på deres reiser. Mottoet til HIT er «Supporting Israel through Hospitality». Dette tiltaket fra DNIs side viser en bevegelse vekk fra det jeg har omtalt som allosemi.

Vi ser at både DNIs styre, Haaland og Heitmann framholder det som svært lite sensitivt for representanter for kristendommen å formidle kritikk mot staten Israel, og den kirkelige historien med anti-judaisme brukes eksplisitt av DNI og Heitmann og implisitt av Haaland. Støtte til staten Israel er konsistent uttrykt av både Aarflot og Heitmann. DNI står for støtte til staten Israel, også gjennom å promotere HIT. Denne støtten uttrykkes selv om denne staten – som vi nå skal se – har lovgivning som vanskeliggjør arbeidet til DNI og livet til messianske jøder.

Dialog og misjonspraksis

Vegard Soltveit ga et tilsvarende svar etter at Kohn kritiserte en tekst i DNIs medlemsblad *Først*.⁵⁷ Tilsvaret innledes med å slå fast at DMT og DNI står sammen i å bekjempe

52. Gunnar Haaland, «Fra kristen til hedningekristen. Refleksjoner i møte med jødedommen» i: *Dialogteologi på norsk*, redigert av Beate Fagerli, Anne Hege Grung, Sven Thore Kloster og Line M. Onsrud (Oslo: Verbum Akademisk, 2016), 80-101, 89-90.

53. Haaland, «Fra kristen til hedningekristen», 89.

54. Rolf Gunnar Heitmann, «Leder: Vi støtter Israel», *Misjonsblad for Israel* 179, nr. 6 (2006), 2.

55. Bispemøtet i Den norske kirke, «Arven fra Luther og det jødiske folk», (<https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/bispemotet-tar-avstand-fra-luthers-jodefjendtlige-uttalelser>, 2016); Bispemøtet i Den norske kirke, «Kirkens forhold til jødene under okkupasjonen 1940-45», *sak 37/12 fra Protokoll fra Bispemøtet 15.-19 oktober 2012*, 12-14.

56. <https://www.israelmisjonen.no/norge/hit-norge>; se også www.hitinternational.net.

57. Caroline T. Gilje, «Slik vil misjonen nå ultraortodokse jøder. Ervin Kohn er kritisk», *Vårt Land* (29. november 2019).

antijudaisme og antisemittisme. Verken det 30-årige samarbeidet i HJH eller overlappende standpunkter på staten Israel er nevnt. Soltveit mener Kohns kritikk «bærer preg av en forståelse der det er hedningkristne som anvender de angitte strategier i *Først*, mens det i realiteten er jøders vitnesbyrd og arbeidsmåter vi har publisert.»⁵⁸ Videre minner han om – etter å ha slått fast at DMT og DNI er enige om mye: «Det er for så vidt gammelt nytt at vi er uenige om evangelisering blant jøder.» Dette tolker jeg som uttrykk for at messianske jøder av DNI erkjennes å være langt mer frimodige i sitt arbeid overfor andre jøder, sammenlignet med hva (hedning)kristne kan være.

En større utlegning av gamle og nye misjonsforståelser faller utenfor denne artikkelen, men dialog har alltid kjennetegnet misjonsarbeid, og kjennetegner israelsmisjon mer enn det som kort kan omtales som hedning-misjon. En drøfting av dialoglinjen i DNI peker på Magne Solheim som en viktig representant for denne linjen, også hva gjelder utsmykning.⁵⁹ I sin memoarbok har Solheim et underkapittel med tittel «Ikke misjon men dialog!»⁶⁰ Her fastholder han at det ikke står noe sted i NT at «heidningkristne har fått noko fullmakt til å forkynna evangeliet for jødar.»⁶¹ Solheim viser også til 1980-vedtaket gjort i Evangelische Kirche im Rheinland, som er vurdert av tidligere generalsekretær (1997-2019) i DNI, Rolf Gunnar Heitmann med betegnelsen «oppsiktsvekkende» og omtaler den som uttrykk for topaktsteologi.⁶²

Heitmann sporer starten til en nå langt mer utbredt forståelse i hele Evangelische Kirche Deutschland (EKD) i 1980-vedtaket, som understreker at misjonsoppdraget var for jøder å nå hedninger, ikke motsatt. I 2016 vedtok EKD: «Alle anstrengelser for å overtale jødene til å forandre sin religion, er i strid med en bekjennelse av Guds trofasthet.»⁶³ Videre knyttes det å gi et feil eller forvrengt bilde av jødedom til antisemittisme.⁶⁴

I møte med denne forståelsen er det riktig å vise til DNI som definitivt dialogorientert, men som samtidig vil vise til Jesus Messias som oppfyllelsen av løftene. Magne Solheim – etter å ha holdt fast ved at kirken ikke har som oppdrag å forkynne overfor jøder – viser til «klårtenkte jødar» som sier at evangeliet må forkynnes for alle folk.⁶⁵ Andre har pekt på betydningen av tilpasninger, som da daværende generalsekretær Terray skriver om Gisle Johnsons posisjon: «Misjon er forkynnelse og ikke dåpsvirksomhet.»⁶⁶ Solheim kommer med en enda sterkere advarsel mot dåp, nemlig

58. Vegard Soltveit, «Jøder som tror på Jesus», *Vårt Land* (3. desember 2019).

59. Karl Egil Johansen, *Jødefolket inntar en særstilling: Norske haldningar til jødane og staten Israel* (Kristiansand: Portal forlag, 2008), 256-257.

60. Solheim, *Nybrott*, 220.

61. Solheim, *Nybrott*, 220.

62. Rolf Gunnar Heitmann, «Er det legitimt å drive misjon blant jøder? Om endringene i de tyske protestantiske kirkene etter 2. verdenskrig» i: *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap* 73, nr. 3-4 (2019), 31-39, 36; se også Hans Morten Haugen, «Unødvendig med misjon overfor jøder? En sammenligning av ulike kirker og Organisasjoner» i: *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap* 64, nr. 3-4 (2010), 211-232, 220-221.

63. Evangelische Kirche in Deutschland, «Declaration of the 12th Synod of the Evangelical Church in Germany in its 3rd Session», pkt 2 (<https://www.ekd.de/en/Declaration-of-the-12th-Synod-of-the-Evangelical-Church-in-Germany-in-its-3rd-Session-815.htm>, 2016)

64. Evangelische Kirche in Deutschland, «Declaration», pkt 6.

65. Solheim, *Nybrott*, 221.

66. Terray, «Han elsket jødene», 86.

at dåp førte til deres «brudd med det jødiske folk», og medfører at «selve grunnen blir gravet under det jødiske folk.»⁶⁷ Dette er en svært tydelig advarsel mot at hedninger skal engasjere seg i misjon blant jøder, og det er oppsiktsvekkende at en så sentral person i DNI som Magne Solheim har valgt å være så tydelig på dette standpunktet i iallfall to publikasjoner. Ifølge en jødisk leder uttrykte Helge Aarflot på slutten av sitt liv standpunkter om misjon som jeg forstår å sammenfalle med holdningen til Solheim.⁶⁸ Den større frimodigheten hos messianske jøder enn hos (hedning)kristne i sine respektive tilnærminger til jøder er en viktig fortolkningsnøkkel.

Debatten om kristen misjon overfor jøder fortsatte i 2020, etter at rabbiner i DMT Joav Melchior framholdt at kristne «må selvfølgelig ha rett til å promotere sin religion», men *ikke* «frata hverandres rett til å definere rammene for sin tro og felleskap.»⁶⁹ To ansatte i DNI holdt på sin side fast på sin motstand mot at staten Israel ikke gir rett til innreise og statsborgerskap for jøder som har skiftet religion.⁷⁰ Denne praksisen forsvarer Melchior, siden disse etter hans oppfatning har «valgt å konvertere ut av det jødiske fellesskapet».⁷¹ Dette standpunktet hos israelske myndigheter møter motstand hos DNI siden messianske jøder *ufrivillig* fratras sin jødiske identitet.⁷² Staten Israels lovverk gir altså mer begrensede rettigheter for jøder som tror at Jesus Kristus er Israels Messias enn for andre jøder.

Den uenigheten mellom DNI og DMT som kom til syne mot slutten av 2019 og tidlig i 2020 var mange tiår tidligere formidlet av Magne Solheim: Å forlate jødedommen medfører at selve grunnen blir gravd under det jødiske folk. Paradokset blir tydelig: En jøde som tror at løftene om en kommende Messias er blitt oppfylt gjennom Jesus bidrar til at det distinkt jødiske vil utvannes, gitt at det distinkt jødiske er basert på de fleste jøder ikke tror at det sant at Jesus representerte en slik oppfyllelse.

Konklusjon

Artikkelen har undersøkt hva som samler og hva som skiller DNI og DMT. Det som samler er kamp mot anti-judaisme og anti-semittisme, støtte til HJH, og motstand mot usaklig kritikk (ikke enhver kritikk) av staten Israel, og støtte til denne staten. Ofte vektlegges antijudaisme og antisemittisme, men jeg har funnet at også syn på staten Israel fungerer samlende. Det som skiller er syn på misjon overfor jøder og syn på messianske jøders anerkjennelse sosialt og rettslig.

Drøftingen har vist at DNIs rike historie rommer mange impulser, fra restaurasjonen og filosemittismen, til anti-judaisme og antisemittisme (hos noen), men i

67. Magne Solheim, «Den åndelige situasjon i Israel» i: *Den Norske Israelmisjon 125 år. Den Norske Israelmisjons historie II (1944-1969)*, redigert av László G. Terray og Øystein Østenstad (Oslo: Den Norske Israelmisjon og Nomi forlag, 1969), 123-140, 137-138.

68. Opplyst i epost til forfatteren 1. april 2020; vedkommende ønsket ikke å navngis.

69. Joav Melchior, «Vi ønsker ikke fremmed tro i vår helligdom», *Vårt Land* (10. januar 2020).

70. Kristoffer Eknes og Rolf Gunnar Heitmann, «Jesustroende jøder fortjener tilhørighet», *Vårt Land* (27. februar 2020).

71. Melchior, «Vi ønsker ikke».

72. Eknes og Heitmann, «Jesustroende jøder»; Vegard Soltveit, «Leder: Er man jøde dersom man tror på Jesus?» *Først* 193 nr 1 (2020), 2.

store deler av historien har allosemittisme preget DNI, illustrert gjennom uttrykket «merkelige evige jøde».⁷³ DNIs landsstyre har tatt et oppgjør med israelsmisjons-historiens antisemittisme men uten å nevne enkeltpersoner.⁷⁴ Vi har sett 1933-foredragene ble trykket i en egen publikasjon, som uttrykker anerkjennelse av de anti-semittiske synspunktene som kom fram.

Fra 1980-tallet, med en ny og utadvendt rabbiner i DMT og felles interesser gjennom særlig HJH, har det vært regelmessig kontakt. Det at sentrale personer fra DNI-nettverket har spilt så sentrale roller i dialoggruppen mellom DMT og Den norske kirke, særlig Oskar Skarsaune, har ikke vært drøftet, men er relevant å nevne. I tillegg har Ole Christian Kvarme – ansatt i DNI 1976-1986 – vært en viktig brobygger.

Jeg mener også det er grunnlag for å peke på at DNIs ulike måter å uttrykke støtte til staten Israel, har vært viktig for det bedre forholdet til DMT. Denne støtten er i dag forankret i humanitære hensyn, og ønske om å unngå å skape ytterligere motsetning mellom kristendom og jødedom. Hos dagens ledelse er denne støtten verken forankret i endetids- eller landteologi-standpunkter som et uttrykk for kristensionisme, men kan nok være uttrykk for kristen sionisme.

Samtidig viser debatten vinteren 2019-2020 at det er reelle uenigheter. Joav Melchior's kritikk er interessant, fordi han verken tar avstand fra retten til å promotere egen religion eller retten til å skifte religion. Snarere handler kritikken om at den ene parten ikke skal ha rett til å definere rammene for den andre partens tro og felleskap. På mange måter minner denne kritikken om Magne Solheims kritikk mot tradisjonell misjon.⁷⁵ Denne kritikken formidlet Solheim samtidig med en understreking av at messianske jøder kan tydeliggjøre evangelieforkynning i møtet med andre jøder. Dagens DNI-ledelse legger også vekt på dialogmisjon, og kan forstås som å vektlegge at rollen som aktiv forkynner eller formidler overfor jøder bør reserveres messianske jøder. For dagens DNI-ledelse må dialog likevel ikke bety at man anerkjenner at jødene har en egen separat frelsesvei. Vi har sett at DNI søker å rette oppmerksomheten mot den manglende sosiale og juridiske anerkjennelsen messianske jøder erfarer i møte med andre jøder og staten Israel.

73. Hexeberg, «Jøder og jødemisjon», 36.

74. Opplyst i samtale med Rolf Gunnar Heitmann 2. april 2020.

75. Solheim, *Nybrott*, 220-221.